

tiplici stylo, pariter et sermone nobis intimavere, A jam vicenus et eo licet paululum adsit annus, quo tyrannica feritate resumpta, nec comprovincialia cum Turonico metropolitano celebrent concilia, nec in episcoporum consecrationibus, ad eundem quidquam respiciant, illi quoque sedi nullo pacto se subdant. Interfuit Trecassino concilio an. 867, et conventui præsulum Rhemensis provinciae Hincmaro metropolitano, pro examine Vuiliberti, Turonici pagi indigenæ, ordinandi episcopi Catalaunensis: ad eum vero dirigitur epistola Nicolai papæ, et cap. 10, *Notum sit*, quæst. 1. Littera Hincmari apud Flodoardum lib. III, cap. 20, et epist. 118 Lupi Ferrariensis. Nominatur et in tabulis foundationis abbatiæ S. Salvatoris de Villalupe; ratamque habet donationem factam an. 862 fratribus ecclesiæ S. Martini Turonensis,

per Carolum piissimum regem, de villa Lirado, ad quam declinationis confugium facerent, si eorum fraternitatem paganorum incursus pervaderent, ut habet tabularium S. Martini. Interim cum Nomenoius, dux Britannorum, qui e quatuor episcopatibus Britannicæ septem fecit, tribus novis constitutis, in præjudicium Turonensis archiepiscopi, sedem Dolis esse jussisset, et episcopi provinciae Aremoricæ, a Turonensis metropolitani sui jurisdictione se subduxissent, obstitere Franci ac pontifices, Nicolaus in primis, qui ad Salomonem regem scribens circa an. 866, ep. 56, nullam ad hæc tempora existisse memoriam observat, Brittones in sua regione ullam habuisse metropolim; sed discidium sub Innocentio III pontificatu dirimitur, ut observat Sirmundus notis ad Caroli Calvi Capitula.

CAPITULA HERARDI,

ARCHIEPISCOPI TURONENSIS,

Collecta ex Capitularibus regum Francorum.

(Apud Baluzium, Capitul. tom. I, pag. 1283.)

Capitula excerpta ex corpore sanctorum Canonum pernecessaria ab Herardo, sanctæ Turonicæ sedis archiepiscopo nutu divino, in sancta ipsius synodo tenenda memoriter ab omnibus ipsius parœciæ sacerdotibus et clericis omnibusque volentibus.

In nomine Dei solius. Ego, Herardus, immerito B Turonensium pontifex, anno incarnationis Dominicæ 858, ordinationis quoque nostræ III, indictione VI, cernens Ecclesiam mihi commissam partim negligentia, torpore vel desidia, partim præsentium [f. præcedentium] incuria sacerdotum atque ignavia, variis et innumeris cladibus affici, excidiis concuti, et, quod dictu actuque gravius fore comperimus, diversis animarum laqueis ac quotidianis erroribus deperire, instinctu, ut credimus, miserationis supernæ, perpaucula eaque admodum necessaria sacramentorum admonitionum collecta capitula, sacerdotum totius nobis creditæ parœciæ generali in urbe sedis nostræ coadunata XVII Kalend. Junii synodo, publice recitari; et ut ad omnium præsentium notitiam et intelligentiam pervenire valerent, coram cunctis perlegi fecimus et revolve. Et quoniam auctoritas sacra canonum nulli sacerdotum canones ignorare permittit, ne quemquam in reliquo nobis commissorum hujus ordinis expertem noverimus canonum, decrevimus pariterque injunximus excerpta per nostri laboris studium hæc modica succinctaque capitula unumquemque habere in posterum.

^a CAP. I. (*Capitul., lib. VII, cap. 264.*) Ut in synodo prius generales causæ, quæ ad normam totius Ecclesiæ pertinent, finiuntur, postea speciales ventilentur.

II. (I, 15, 75, 159; V, 153; VI, 189, 205, 318; VII, 276.) De die Dominica, ut a vespera usque ad vesperam celebretur; et ut servilia opera, et verba

turpia, atque mercata, causarum audientiæ, conventusque publici, absque ecclesiasticis prohibeantur.

III. (I, 16, 21, 62; V, 69; VI, 66, 215; *Addit. II, 21.* Vide *Regin., lib. II, cap. 564.*) De ignotis angelorum aliorumque sanctorum nominibus, ut non recitentur. Et de maleficis, incantatoribus, divinis, sortilegis, somnariis, tempestuariis, et brevibus pro frigoribus, et de mulieribus veneficis, et quæ diversa singunt portenta, ut prohibeantur et publica poenitentia multentur.

IV. (I, 2, 82, 136; V, 40; VI, 217.) Ut clerici per tempora constituta ad ordinationem gradatim veniant, et non confuse; et ut fides et vita eorum, libertas et tempora inquirentur.

V. (I, 5; III, 90; V, 38; VI, 378; VII, 53.) De usuris omnibus fidelibus prohibendis, clericis ac laicis. Et de mensuris et ponderibus, ut justæ et æquales habeantur.

VI. (I, 22.) Ut nec clerici nec monachi ad sæcularia negotia transeant.

VII. (I, 28, 38; V, 70.) Ut si clerici aut monachi inter se habent negotia, apud episcopum finiantur, et non apud sæculares. Sin alias, excommunicentur.

VIII. (VII, 210.) Ut nullus laicorum quemquam clericorum absque permissu episcopi compellat ad causas ire ad publicum. Et qui fecerit, donec corrigat, ab Ecclesiæ societate pellatur.

IX. (I, 32, 76; V, 72, 316 et seq.) Ut fides prædicetur omnibus fidelibus a presbyteris, incarnatio,

^a Vide inter Caroli Magni opera, Patrologiæ tom. XCVII, Benedicti diaconi Collectionem Capitularium, ex qua hæc sumpta sunt passim. Edit.

passio, resurrectio, et ascensio, Spiritus sancti datio, peccatorumque remissio, quæ sit in eodem Spiritu et in aqua baptismatis in gremio sanctæ matris Ecclesiæ. Et vitia, maximeque criminalia, vetentur, virtutesque doceantur.

X. (I, 47; v, 151; vi, 106.) De jejuniis quatuor Temporum et aliis pro diversis necessitatibus constitutis, ut non solvantur, nisi certis infirmantibus.

XI. (I, 48; v, 82; vii, 49, 113.) De his qui irrationabiliter peccant, aut cum consanguineis, ut acrius judicentur, quatenus hujusmodi vitia abscondantur.

XII. (I, 61; iii, 40; v, 196, vii, 101.) De perjuriis, sacrilegiis et ebrietatibus prohibendis. Et ut testes jejuni jurent, ac prius de perjurio moneantur. Ut nullus infra annos quatuordecim testis suscipiatur. Et quod semel perjurati ad testimonium non recipiantur.

XIII. (I, 65.) De honore et adiutorio parentibus exhibendo.

XIV. (I, 111; v, 165, 304; vi, 106, 409; vii, 132, 377, 435.) Ut incesta omnia, juxta modum culpæ, absque exceptione personæ, a presbyteris judicentur. Et ut tempore opportuno publica crimina ad notitiam episcopi deducantur; maximeque in die magno Cœnæ reconciliandi, vel adhuc suspendendi, per proprium presbyterum, vel per legatum ipsius, eundem presbyterum cui causa ipsius criminis bene habeatur cognita, ad præsentiam episcopi deferantur; ne anima fratris, negligentia vel otio sacerdotis, absque reconciliatione ejus periculo pereat.

XV. (I, 67; vi, 377.) Ut vaniloquia omnisque tumultus in Ecclesia caveantur. Et ante missam completam non exeant, et verbum Dei intente audiant.

XVI. (v, 161, 170, 260; vi, 165, 290; I, 66; v, 86; vi, 173, 205, 376.) De Oratione Dominica et Symbolo, ut memoriter omnes teneant; et *Gloria Patri*, ac *Sanctus*, atque *Credulitas* et *Kyrie eleison* a cunctis reverenter canantur. Psalmi similiter distincte a clericis. Et ut secreta presbyteri non inchoent antequam *Sanctus* finiatur, sed cum populo *Sanctus* contentent.

XVII. (I, 68.) Ut scholas presbyteri pro posse habeant et libros emendatos.

XVIII. (I, 70; v, 182; vi, 106. *Addit.* iii, 78, 98.) Ut hospitalitatem ante omnia diligant; et ut viduarum, peregrinorum, orphanorum, atque infirmorum curam et sollicitudinem habeant.

XIX. (vii, 376.) Ut conversationem feminarum earumque accessum et administrationem detestentur. Sin alias, velut contemptores canonum ab ordine deponantur. Et quibus ministrare necessaria decernunt, longe eis domos prævideant, in quibus non per se, sed per ministros, subsidia porrigant.

XX. (I, 88; v, 216; vii, 261.) De vasis et vestimentis ecclesiasticis pro pignoribus absque licentia episcopi non dandis, et datis non recipiendis.

XXI. (I, 34; v, 73; vi, 106.) Ut in infirmitate positi absque dilatione reconcilientur, et viaticum

viventes accipiant, et benedictione sacri olei non careant.

XXII. (vii, 394; iii, 55; v, 104, 145.) Ut pro chrismate annis singulis de omni ministerio duo presbyteri veniant, ut si unus infirmatur, alter sufficiat. Et ut pariter sacra officia ejusdem diei persolvant. Et ut chrisma pro subvertendis judiciis nemini detur, et sub sigillo custodiant.

XXIII. (I, 96; v, 222. *Add.* ii, 13. *Add.* iii, 85.) Ut nulla femina veletur sine licentia episcopi. Et ut ante triginta dies non veletur, et hoc cum consilio parentum ac vicinorum.

XXIV. (I, 17; vii, 190, 262, 376. *Add.* ii, 18.) De mulieribus ac laicis, ut ad altaria non accedant, et ut sacramenta et panes sanctorum, exceptis quæ offerunt, non tangant.

XXV. (I, 136; v, 40; vi, 217, 233.) Ne leviter aut passim quisquam excommunicetur. Et nullus cogat bibere vel inebriare.

XXVI. (I, 151; v, 53.) Ut nullus poenitentem cogat manducare vel bibere, nisi redemptio permessa sit, ita tamen ut prius pro eo donet coram ipso redemptionem.

XXVII. (ii, 46; v, 96.) Ut patres et patrini filios vel filiolos erudiant et enutrient; illi, quia sunt patres; et isti, quia fidejussores.

XXVIII. (*Ibid.* 159. *Add.* ii, 9.) Ne presbyter solus missam canat: non enim potest dicere, *Dominus vobiscum, Sursum corda*, et cætera.

XXIX. (I, 147; v, 49.) Ut nullus presbyter alterius parochianum, nisi in itinere fuerit, vel placitum ibi habuerit, absque licentia sui presbyteri ad missam recipiat vel sollicitare præsumat.

XXX. (vii, 16.) Ut suis terminis contentus unusquisque existat, nec ex alienis quidquam expetat.

XXXI. (v, 172; vi, 181, 183, 188.) Ut nullus præteritum pro baptismo accipiat. Et ut certis temporibus Paschæ et Pentecostes baptismata fiant, et hoc in vicis, excepta causa infirmitatis.

XXXII. (ii, 36, 47; v, 97.) Ut Ecclesiæ antiquitas constitutæ nec decimis nec ulla possessione priventur, nisi summa exposcat utilitas.

XXXIII. (I, 145; v, 47, 267; vii, 260, 391, 424.) De Ecclesiis vel altaribus ambiguis, similiter de infantibus, ut consecrentur et baptizentur; quia quod non constat factum, nulla ratione videtur iteratum.

XXXIV. (vi, 208; vii, 596. *Add.* ii, 12.) Ut in domibus ab episcopo non consecratis nemo missam quacunque necessitate celebret. Ex vasis et vestimentis similiter nemo missam cantet.

XXXV. (I, 143; v, 45, 154, 173, 194; 374 et seq.; vi, 407.) Ut decimæ et fideliter a populis dentur, et canonice a presbyteris dispensentur, et annis singulis rationem suæ dispensationis episcopo vel suis ministris reddant; ne forte damna fraudium subigant, aut necatores pauperum, subtrahendo utilia, quod absit, existant.

XXXVI. (*Ibid.*, 209.) Ne in quinta vel sexta gene-

ratione copuletur conjugio, et usque ad septimam A generationem progenies observetur.

XXXVII. (v, 180. *Add. II, 17.*) Quod non liceat mulieri velum aut sponte aut coacte semel susceptum quacunq[ue] ratione rejicere, licet in domibus propriis vestes mutarit.

XXXVIII. (v, 167.) Ut nullus filium vel filiam a fonte suscipiat, nec eam ducat cujus filium tenuit. Quod si inventi sunt, separentur.

XXXIX. (v, 315, 322; vi, 99, 402; vii, 331. *Add. IV, 8.*) Ut doceantur plebes nulla contra episcopos graviter vel leviter agere, nec ipsis detrahere, sed humiliter ac reverenter in cunctis obedire; et quod eorum injuria referatur ad Deum, cujus summa legatione funguntur. Et ut reges vel principes, pro quibus orare quibusque propter Deum subdi præcipimur, nullus maledicere vel detrahere præsumat.

XL. (I, 85; v, 214; vii, 292, 468. *Add. IV, 56.*) De manso integro unicuique Ecclesiæ absque censu vel temporalis servitio dando. Et quod omnes dotes ecclesiarum ad jura pertineant episcopi.

XLI. (iv, 17; v, 106, 253.) Quicumque viduam infra triginta dies viduitatis invitam vel volentem acceperit, ultra eam non attingat, et adulterii pœnas luat.

XLII. (II, 39; v, 274.) Ut incestuosi, et qui decimas non dant, non constringantur per gladios vel sacramenta, sed ecclesiastice corrigantur.

XLIII. (*Ibid.*, 325.) Ut presbyteri per mercato non discurrant, nec indiscrete domos circumeant, et comessationibus et ebrietatibus non inserviant, ne famam malæ opinionis incurrant.

XLIV. (I, 150; v, 327.) Ut res quas in sacris ordinibus acquisierint, propriis ecclesiis derelinquant; hæreditarias vero juxta arbitrium propriæ voluntatis distribuunt.

XLV. (*Ibid.*, 372.) Ut presbyteri aquam benedictam cum suis populis in circuitu ecclesiarum deferant, et ut scrutinia in locis et temporibus constitutis non negligent.

XLVI. (*Ibid.*, 382. *Add. III, 72.*) De ædificationibus ecclesiarum, ut nullus antea fundamentum jaciatur donec episcopus veniat, et in medio crucem figat; et sic accepta dote, construendi licentiam tribuat.

XLVII. (I, 131; v, 266. *Add. III, 83.*) Ut episcopus, aut presbyter, de loco ignobili ad nobilem per ambitionem non transeat, nec quisquam inferioris ordinis clericus.

XLVIII. (vi, 200; vii, 245.) Si presbyter aut diaconus deserit ecclesiam suam, deponatur, nisi petitione populi, licentiaque episcopi, et utilitate majori.

XLIX. (vi, 73, 75. *Add. II, 10.*) Ut presbyter non amplius quam unam ecclesiam habeat. sicut et vir unam uxorem.

L. (vi, 61.) Ut presbyteri et diaconi, si in bella cum armis processerint, ita deponantur ut nec laicam communionem habeant.

LI. (*Add. IV, 54.*) Si quis a synodo vel a proprio

fuerit excommunicatus episcopo, et ex ministerio sacro quidquam contigerit, nullatenus spem restitutionis inveniat.

LII. (vi, 77.) Ut qui aquam consecratam vult accipere in Sabbato sancto vel Pentecoste, ante infusionem chrismatis sumat. Nam illa chrismatis mistio ad regenerandos pertinet.

LIII. (II, 40; vi, 170, 191; vii, 472.) Ut populus prædicetur ut oblationes Deo offerant, et ut tertia Dominica vel quarta communicent, abstinentes se a luxuria propriisque uxoribus, et reliquis illicitis, nisi forte criminalibus culpis sint impliciti.

LIV. (vi, 169, 171.) Ut signa pulsantur horis canonicis. Et ut nullus se per ambitionem alteri præferat, sed omnes agnoscant tempus suæ ordinationis.

LV. (*Ibid.*, 175, 195.) Ut nemo a sacro fonte aliquem suscipiat, nisi Orationem dominicam et Symbolum juxta linguam suam et intellectum teneat. Et omnes intelligant pactum quod cum Deo fecerunt.

LVI. (*Ibid.*, 178.) Ut presbyteri chrisma, oleum, et Eucharistiam semper habeant, ut parati inveniantur.

LVII. (*Ibid.*, 29, 195.) Ut omnes primitiæ frugum benedictionis gratia ad ecclesiam deferantur.

LVIII. (*Ibid.*, 197 et seq.) Ut exsequiæ mortuorum cum luctu secreto et cordis gemitu fiant. Et psalmos ignorantes, *Kyrie eleison* ibi canant; et ut triginta diebus amici et parentes pro eis agant.

LIX. (*Ibid.*, 206.) Ut presbyteri de occultis jussione episcopi pœnitentes reconcilient; et sicut supra præmissimus, infirmantes absolvant et communicent.

LX. (*Ibid.*, 207.) Mulier post partum statim ut voluerit, nisi forte sit adultera, intret ecclesiam, ac Deo referat gratias.

LXI. (I, 158; II, 35; vi, 189.) De festivitibus anni quæ feriari debeant, id est Natali Domini, sancti Stephani, sancti Joannis, et Innocentium, octavas Domini, Epiphania, et Purificatione sanctæ Mariæ, et Assumptione, et Ascensione Domini, et Pentecoste, Missa sancti Joannis Baptistæ, apostolorum Petri et Pauli, sancti Michaelis, atque omnium Sanctorum, sancti Martini, et sancti Andreae, et eorum quorum corpora ac debite venerationes in locis singulis peraguntur.

LXII. (*Ibid.*, 187, 330. *Add. II, 23.*) Ut diebus festis jejuniorum a conjugibus se abstineant; et quia non est concessa uxor causa libidinis, sed filiorum, omnia prohibeantur illicita, parcaturque a licitis.

LXIII. (vi, 103, 112, 394, 404, 407.) Ut privilegia ecclesiis concessa maneant incorrupta; et qui curruerit, pœnas luat sacrilegii.

LXIV. (v, 405; vi, 393; vii, 199.) Laicis, quamvis religiosis, de ecclesiæ negotiis disponendis nulla tribuatur facultas, quia ad ipsorum damnationem pertinet.

LXV. (vi, 404, 405, 407. *Add. IV, 57.*) Omnia quæ Deo offeruntur, consecrata habentur, in vineis, ter-

ris, sylvis, utensilibus, vestimentis, pecoribus, et reliquis possessionibus; ut quæ Ecclesiæ sunt, sine dubio Christi, qui sponsus ejus est, sint.

LXVI. (vi, 421.) Quod conjunctio spiritalis com-
matris maxime sit peccatum, et ideo separandum,
et capite vel exsilio damnandum.

LXVII. (*Ibid.*, 230, 240, 432. *Add.* II, 23.) Quod
debeant viri uxores suas diligere, eisque ut vasi in-
feriori custodiam et omnia necessaria providere.

LXVIII. (v, 23, 59; vii, 4, 78, 135, 163, 275.)
Quod omnis ordo clericorum episcopo suo subjectus
maneant, et ad ejus judicia concurrat, nihilque sine
eo præsumat. Quod qui fecerit, degradetur.

LXIX. (v, 25, 26, 62; vii, 10, 474.) Ut excommu-
nicatis nemo communicet, nec perturbatoribus ec-
clesiarum se misceat.

LXX. (vi, 364; vii, 85, 100.) Ut criminosus lo-
cum accusandi non habeat; et qui unum crimen non
approbat, ad aliud non admittatur.

LXXI. (vi, 381; vii, 416. *Add.* IV, 3.) Ut nullus
accusationem suscipiat priusquam rebus suis resti-
tuatur.

LXXII. (v, 147; vii, 166.) Nemo accipiat ecclē-
siam sine datione et consensu proprii episcopi.

LXXIII. (v, 2; vii, 130, 231.) Ut discendi gratia
ad civitatem vel ad loca constituta presbyteri veni-
ant quadragesimali tempore.

LXXIV. (vii, 106, 433; vii, 132, 336. *Add.* II, 23.)
Ut de incestis, infirmis, pœnitentibus, et mortuis
omnem sollicitudinem et curam habeant presbyteri,
et concubinas omnino prohibeant.

LXXV. (*Ibid.*, 6. *Gratian. dist.* 50 de *Cons.* 6. Ut
jejuni.) Ut jejuni ad confirmationem veniant per-
fectæ ætatis; et moneantur confessiones dare prius,
ut mundi donum sancti Spiritus valeant accipere.

LXXVI. (vii, 129, 130, 147, 148, 465.) Ut omni
anno parochias episcopi gyrent; et ut presbyteri ra-
tionem sui ministerii ac creditorum omnium ipsi
reddant.

LXXVII. (*Capitul. Caroli Calvi, tit.* VII, *cap.* 72.)
De venditionibus sepulcrorum, de his qui pro sepul-
turis munera exigunt, ut severiter puniantur et di-
stringantur.

LXXVIII. (vii, 225. *Add.* IV, 71.) Ne presbyter be-
nedictionem publice fundere super populum præ-
sumat.

LXXIX. (vii, 248.) Qui ecclesiam tricennarii j̄tre
possederit, nulli deinceps subtrahere liceat.

LXXX. (*Ibid.*, 253.) Quod eandem pœnam passu-
rus sit accusator, si convincere non potest, quam
reus, si victus fuerit.

LXXXI. (*Ibid.*, 261.) Qui res ecclesiæ invadunt,
vastant, vel diripiunt, si monente episcopo non se
correxerint, excommunicentur.

LXXXII. (vi, 371; vii, 279.) Ut laici infra cancel-
los non stent, et ut oblatio populo foris septa reci-
piatur.

LXXXIII. (*Ibid.*, 280.) Qui sabbato Paschæ usque

ad noctis initium non jejunant, excommunicentur, et
a paschali communionem secernantur.

LXXXIV. (*Ibid.*, 357. *Add.* IV, 14.) Quod in omni
causa capitali seu status, non per advocatum, sed
per personam, sit agendum.

LXXXV. (vii, 378.) Ut presbyteri ab omnibus vi-
tiis se caveant, et subjectis ducatum cœlestis vitæ
præbeant.

LXXXVI. Ut presbyteri domos religiosas habeant
et nitida vestimenta.

LXXXVII. (v, 138; vii, 379.) Ut regulariter pœni-
tentias dent, et in judicando æquitatem habeant, et
munera inde non exigant.

LXXXVIII. (*Ibid.*, 382.) Mulier quæ dormiens
filium suum opprimit, sex annis pœniteat. Vir ejus
si in domo fuerit, quatuor. Si in uno lectulo, simili
modo, duos in pane et aqua, reliquos ad arbitrium
sacerdotis, juxta qualitatem personæ et fletum pœ-
nitentis.

LXXXIX. (*Ibid.*, 463.) Ut sponsus et sponsa cum
precibus et oblationibus a sacerdote benedicantur,
et legibus sponsetur ac dotetur, et a paranympis
custodiatur, et publice solemniterque accipiantur.
Biduo ac triduo abstineant, et doceatur eis ut casti-
tatem inter se custodiant, certisque temporibus nu-
bant, ut filios, non spurios, sed hæreditarios Deo
et sæculo generent.

XC. (I, 6; vi, 120.) De his qui missas canunt et
non communicant, quomodo possunt dicere *Sacra-
cramenta quæ sumpsimus?* et cætera.

C XCI. (I, 15, 127.) Ut bis in anno concilia celebren-
tur, et nemo plus in unoquoque quam quindecim
diebus remoretur.

XCII. (vii, 40, 122.) De interdictis, quod qui in-
terdicta canonica servare contempserit, gradus sui
periculo subiacebit. Item si quis sacerdotum vel cle-
ricorum contra interdicta canonum fecerit, a suo
est officio submovendus.

XCIII. De Pascha annotina, ut rememoretur.

XCIV. (vi, 74.) De litania Romana vii Kalendaris
Maii, ut rememoretur.

XCV. (v, 150. *Add.* III, 122.) De diebus Rogatio-
num, ut reverenter ac studiose absque turpibus jocis
et verbis celebrentur, ut nullus in eis prandia, comes-
sationes, diversasque potiones per diversa loca facere
præsumat.

D XCVI. (*Concil. Aquisgran.* II, *tit.* II, *cap.* 9.) De
lectionibus vigiliæ Paschæ et Pentecostes.

XCVII. (II, 35.) De octo diebus Paschæ, qualiter
feriari debeant, et de Pentecoste.

XCVIII. (vii, 42.) De dilatione temporum erga eos
qui ad sacros ordines provehuntur. Qui se divinæ
militiæ mancipari desiderat, sive inter lectores, sive
inter exorcistas quinquennio teneatur. Exinde apo-
lythus vel subdiaconus quatuor annis stet; et sic in
benedictione diaconatus, si meretur, accedat: in quo
ordine quinque annis, si inculpate se gesserit, hære-
re debet; et postea probatus, sacerdos efficitur.

XCIX. (v, 57; vii, 43.) De confessione scelerum.

Manifestum est eum confiteri crimen qui indulto et delegato sibi iudicio purgandi se ratione non utitur : nihil enim interest utrum in præsentis examine omnia quæ de eo dicta sunt, comprobentur, quod ipsa ejus absentia pro confessione consistat.

C. (vii, 62.) Quod pœnitenti nulla lucra negotiationis exercere conveniat. Et ut injusta populi petitio effectu careat.

Cl. (*Ibid.*, 107.) Accusatores calumniosos vel suspiciosos nemo suscipiat, nemo audiat.

Ch. (*Ibid.*, 307.) Accusatores et accusationes quas sæculi leges non admittunt, canouum quoque decreta removent.

CIII. (vi, 359, 362; vii, 112.) Quorum fides, vita, et libertas nescitur, non possint sacerdotes accusare; nec viles personæ, nisi in propriis causis.

CIV. (*Capitul.* vii, 436. *Add.* iv, 27.) Si quis clericus in criminali vel leviori causa pulsatur, vel in discrimen capitis accersitur, non statim reus æstimatur qui accusari potuit, nec subjectam innocentiam facimus. Sed quisquis ille est qui crimen intendit, ad iudicium episcopale veniat, nomen rei indicet, vinculumque inscriptionis arripiat. Cognoscat similitudine habita prius dignitatis æstimationem; nec sibi fore licentiam rei mentiendi. Calumniantes ad similem vitam poscat similitudo supplicii.

CV. (i, 9; v, 323, 371; vi, 194, 369; vii, 225, 260, 423, 424.) Ut presbyteri modum proprium recognoscant, id est quæ alterius sunt non appetant; nec altaria submoveant, vel cætera prohibita agant. Et ut ecclesiæ luminibus cæterisque decorentur ornantibus. Et ut presbyteri missas cum sandaliis celebrent.

CVI. (v, 396; vi, 206, 313, 381; vii, 379, 436; vi, 402; vii, 331.) Ut sacerdotes de incognitis sibi rebus nihil iudicare præsumant priusquam cuncta quæ gesta sunt veraciter audiant, et neminem lædere vel detrahere; nec quemquam ante iustum iudicium damnent, nec proprio arbitrio iudicent. Prius probent, et sic iudicent; non enim qui accusatur, sed qui convincitur, reus est. Et neminem lædere vel detrahere sine causa concedant, exemplo Mariæ, quæ Moysi propter Æthiopissam detrahit, et lepræ immunditia multata est. Et David in Saul unctum, licet nosset a Deo abjectum et reprobatum, manum mittere timuit. Similiter et nos vituperationis manum ab omnibus fidelibus subtrahamus.

CVII. (vii, 63, 452.) Ut presbyteri sicut ordine sanctiores, ita verbo, incessu, et actu sint reverentiores, quia celsitudo graduum graviolem peccati facit cumulum.

CVIII. (*Add.* iii, 41; *Add.* iv, 90, 152.) Ut presbyteri et clerici ante se joca turpia fieri non permittant; sed pauperes et indigentes ad mensas secum habeant, et legatur eis lectio.

CIX. (v, 156. *Add.* iii, 32.) In ecclesiis vel in domibus earumque atris placita sæcularia minime fiant.

CX. (vii, 393.) Qui rapiunt feminas, furantur,

vel seducunt, licet ipsis et parentibus conveniat, eas uxores non habeant.

CXI. (vii, 382, 406.) Ne ullus laicorum plusquam duas uxores habeat. Quod vero extra est, ad adulterium pertinet. Similiter et mulier.

CXII. Ut in Christianorum non saltetur nuptiis, et a Quinquagesima usque octavas Paschæ non fiant nuptiæ.

CXIII. (vii, 217, 398. *Add.* iii, 17.) Ut clerici, in quacunque seditione arma detulerint, post depositionem gravi pœnitentiæ in carcere retrudantur. Aliter si armis, sagis, vel sabeis usi fuerint, deponantur.

CXIV. (vi, 196; vii, 205.) Quando populus ad ecclesias venerit per dies solemnes, aut communiter **B** *Kyrie eleison* cantent, aut singulariter orationem dicant, et in ecclesia cum silentio stent, et pro se et pro omni populo Dei orent, corda semper ad cælum habentes erecta; et moneantur ut luminaria, incensum, et buccellas, et fructuum primitias afferant, sicut scriptum est : *Honora Dominum de tua substantia* (*Prov.* iii, 9). Et in eisdem sanctis diebus, nec in plateis, nec in domibus, cantica turpia vel luxuriosa, saltationes, vel lusa faciant diabolica; sed aliquem sapientem et bonum hominem conveniant, et ibi bonis lectionibus, quæ ad animæ salutem pertinent, intendant. Revertentes de ecclesia similiter cantent, et eorum pastores exeuntes vel redeuntes ad campos, ut vera christianitas in eis agnoscat.

C CXV. (*Ibid.*, 347.) Moneantur omnes fideles de charitate et hospitalitate, ut noverint quia vera est charitas Deum diligere plusquam se, et proximum tanquam se, et qui nihil vult facere aliis quod sibi non vult fieri. Qui enim in cibo et potu, dandis et accipiendis rebus, charitatem putat, errat, dicente Apostolo : *Regnum Dei non est esca et potus, sed justitia et pax* (*Rom.* xiv, 17). Sed et si ipsa cum studio charitatis fiant, bona sunt, et inter virtutes computanda. Aliter, sæculi actus sunt.

CXVI. (vii, 407.) De orationibus et eleemosynis et missarum celebrationibus pro fidelibus defunctis agendis, quibus impii carere debent; quoniam nec eorum eleemosyna a sacerdotibus vel reliquis fidelibus accipienda est, nec sepultura fidelium tribuenda.

D CXVII. (*Ibid.*, 346.) Quod non valeant Scripturæ contra decreta canonum vel sancita pontificum.

CXVIII. (vi, 342; vii, 71, 247.) Ut lites et contentiones, rixæ et jurgia, sicut discordiæ et odia, prohibeantur, et pax et concordia prædicetur.

CXIX. (iii, 31; v, 183; vii, 163, 291, 450.) Ut diffinita crimina nullus refricare audeat.

CXX. (vii, 242, 243.) Quod pœnitentes a conviviis et ornamentis atque alba veste abstinere debeant; et discordes pellantur ab ecclesia donec ad pacem redeant.

CXXI. (i, 7; v, 23, 6; vii, 10, 295, 474.) De his quos presbyter excommunicaverit, ut alius eos non recipiat.

CXXII. (i, 62; vi, 374. *Add.* iii, 94.) Ut Christiani ab otioso sermone et juramentis se caveant.

CXXIII. (vi, 303; vii, 149, 457. *Add.* iv, 60.) Qui contra statuta canonica fecerit, laicus communione, clericus privetur honore.

CXXIV. (*Add.* iii, 21.) Ut fideles se abstineant a coitu prægnanantium uxorū, et menstruo tempore.

CXXV. (i, 68. *Add.* i, 5; vi, 259.) Ut presbyteri computum discant.

CXXVI. (vii, 203, 237.) Ut superbi clerici et laici excommunicentur. Et ut patientia et humilitas, castitas et humanitas ab omnibus prædicetur.

CXXVII. (*Add.* iv, 55.) Si quis potentum quemlibet exspoliaverit vel oppresserit, per prædicationem sacerdotum revocari debet.

CXXVIII. (i, 24; v, 28; vii, 13.) Ut unusquisque in eo loco, in quo constitutus est, ibi maneat, nec ad alia transeat.

CXXIX. (v, 55. *Add.* iii, 30.) De reis ad ecclesias vel ad earum atria confugientibus, ut inde non abstrahantur.

CXXX. (i, 100; v, 226; vi, 133; vii, 179. *Add.* iv, 188.) Ut nullus occulte nuptias faciat, nec virginem vel viduam sacratam ducat.

CXXXI. (vii, 237, 311.) Clerici tardi ad officium aut flagellentur aut excommunicentur.

CXXXII. (vi, 192. *Add.* iv, 155.) Nullus sacerdotum decimas cum lite et jurgio suscipiat, sed prædicatione et admonitione.

CXXXIII. (v, 60; vii, 34, 460.) Ut vocati ad syn-

odum in prætermissis occurrant; sin alias, condemnentur.

CXXXIV. (*Add.* iv, 81.) De his, qui sibi quacun- que negligentia mortem inferunt, aut pro suis sceleribus puniuntur, nulla pro eis fiat oblatio, nec cum psalmis ad sepulturas ducantur.

CXXXV. (i, 157; v, 276. *Add.* iv, 100, 166.) De his, qui decimas abstrahunt ecclesiæ, ad quam pertinent, et propter munera vel aliquam occasionem alteri dant, donec restituant, ab ecclesiæ societate pellantur.

CXXXVI. (v, 112.) Laicus non debet in ecclesia publice lectionem recitare, nec alleluia, sed psalmos et responsoria.

CXXXVII. (vii, 383.) Ut ad prædicationem et confirmationem episcopi omnes devote conveniant, eique fideliter ministrent et obediant.

CXXXVIII. (*Ibid.*, 271.) De his qui ecclesiis vim inferunt, aut clericos injuriare præsumunt, ut anathematizentur.

CXXXIX. Ut qui alium in culpa sua defendere vel excusare nititur, excommunicetur.

CXL. Ut nullus sacerdotum ignoret quid sit in synodo constitutum, sed omnibus cognitis certatim obtemperent.

Hæc vero brevitatis studio, ut prælibavimus, a nobis collecta omnibus nostris sacerdotibus habenda statuimus; quoniam ipsis et subjectis ovibus hæc eadem bene habita et intellecta omnibus modis profutura cognoscimus.

COMMONITORIUM HERARDI

ARCHIEPISCOPI TURONENSIS

AD VENILONEM SENONUM ARCHIEPISCOPUM.

(Apud Labb., Conc. tom. VIII, pag. 694.)

Venerabili Veniloni, Seponum archiepiscopo, HERARDUS gratia divinæ pietatis Turonensis metropolis, immerito licet, episcopus, salutem in Domino, et perpetuam pacem.

Certum habeat vestræ sagacitatis dilectio, legationem totius synodi, quæ in vicinia confluit Tullensium, nosmet ad vestram paternitatem communi decreto suscepisse. Litteras etiam ex synodica vocatione vobis perferendas more ecclesiastico ab eadem synodo nos percepisse. Deinceps vero nostram parvitatem gravi scitote gravatam incommodo. Et quoniam præfatæ synodi institutis pro voto parere non posse nunc nostram constat inertiam, fratrem et consacerdotem nostrum, nostræ sedi officii honore attinguam, Rotbertum, Cenomanorum episcopum, nostra vice super injuncta nobis legatione fraterno more remandavimus pariter et postulavimus ad vos pergere: qui omnia nobis sancta synodo reverenter injuncta intrepide juxta divinitus sibi collatam

industriam ad vos exsequi procurabit. Et hoc ipsum apud memoratam obtinui synodum, ut si quolibet, ut se humana fragilitas habet, languore, sicut et accidit, detinerer, eundem nostra vice, accepta ab eadem synodo auctoritate omnium et jussione, vobis dirigerem. Rogamus ergo, et ut patrem charissimum fratremque familiarissimum monere præsumimus, ut diligenti cautaque sollicitudine, cunctis quæ ad vos deferuntur perspectis, vobis ipsi consulere non detrectetis. Sano quoque et sapienti consilio procuretis, ne vobis, et omni nostro ordini, infantia notam prælendatis. Et si quid in his quæ vobis objiciuntur, conscientia teste reprehensibile, aut forte damnabile judicatur, prævenire modis omnibus, et opportune detergere studeatis. Et quoniam omnis gradus pontificalis ordinis, totius quam præmisimus synodi, ex impacta vobis hujusmodi calumnia scandalizatur, compatitur, tristatur, et congemiscit: vos, quem causam hujusce læsionis esse comperimus, et quem